

‘Altijd op een richeltje lopen’

Actieprogramma:

hoe bereik je werkende ouders
met geldzorgen?

Sam&

Leergeld

JEUGD
FONDS
SPORT &
CULTUUR

Jarige
Job

KINDER
HULP

Waarom dit actieprogramma

In Nederland zijn er veel gezinnen waar inkomen is uit werk, en waar desondanks geldzorgen zijn. Ondanks dat één of beide ouders werk hebben, leeft het gezin in armoede. In dit actieprogramma laten we zien dat naast de noodzaak om structurele belemmeringen aan te pakken, er mogelijkheden zijn om deze ouders beter te bereiken en te ondersteunen, om de gevolgen voor kinderen van opgroeien in armoede te verzachten.

‘Aan het einde van de maand loop ik te tellen: wat kan nog?
Je bent gewend om continu op een richeltje te lopen’

Over werkende ouders met geldzorgen

In Nederland groeien 315.000¹ kinderen en jongeren van 0 tot 21 jaar op in armoede. Ongeveer 40% van hen heeft werkende ouders. Er zijn zo’n 220.000 werkenden met een inkomen onder de ‘niet veel maar toereikend’-norm van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Dit komt voor een gezin met twee kinderen overeen met een besteedbaar [inkomen van € 2.200,- per maand](#). Uit een studie van het Sociaal Cultureel Planbureau ([SCP, 2018](#)) blijkt dat armoede onder werkenden onder andere kan ontstaan wanneer de arbeidsintensiteit laag is (wanneer er weinig uren worden gewerkt) en/of wanneer het uurinkomen te laag is. Ook zijn huishoudens met meerdere kinderen en één werkende ouder als kostwinner kwetsbaar. Het is een aanzienlijke groep, die sinds 1990 geleidelijk aan is gegroeid. Beschikbare ondersteuning komt naar verhouding minder vaak bij deze groep terecht. Veel werkenden rekenen zich niet tot de doelgroep die in aanmerking komt voor voorzieningen. Gemeenten weten hen moeilijk te vinden.

Onderzoek en in gesprek

Sam& heeft in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) een project opgezet om het bestaande ondersteuningsaanbod voor werkende ouders beter toegankelijk te maken. Om te weten hoe hun situatie eruit ziet en welke belemmeringen zij ervaren, hebben we de ervaringen van 22 werkende ouders die we hebben geïnterviewd, gepubliceerd in het onderzoeksrapport [‘Altijd op een richeltje lopen’](#) (augustus 2020).

¹ Bron: SCP ‘Armoede in kaart 2019’

In het najaar van 2020 organiseerden we kennissessies met betrokkenen met verschillende achtergronden (maatschappelijke organisaties, gemeenten, werkgevers, onderwijs, opleidingen sociaal werk). We hebben inzichten uit het onderzoek besproken en aangescherpt met tips en ['goede praktijken'](#). De bevindingen uit het onderzoek en de kennissessies vormen de basis van dit actieprogramma.

De groep werkende ouders met geldzorgen komt gelukkig steeds meer op het netvlies van gemeenten, Rijksoverheid en sociale professionals. En ook het besef dat werk niet voor ieder huishouden de weg uit armoede betekent, wordt steeds breder gedragen.

Leeswijzer

Het doel van dit actieprogramma is om een brede waaier aan betrokken organisaties en professionals toe te rusten om werkende ouders met geldzorgen beter te bereiken. In dit actieprogramma agenderen we als eerste de structurele oplossingen die nodig zijn om te voorkomen dat werkende ouders geldzorgen ervaren. Daarna gaan we in op wat verschillende partijen kunnen doen om deze specifieke groep beter te bereiken. Dit resulteert in deze concrete toolkit: een bundeling van aandachtspunten, opgedane inzichten en handelingsperspectieven voor betrokken professionals. De toolkit bevat ook een infographic voor gemeenten, en een infographic voor professionals die met gezinnen in contact komen rondom bepaalde levensgebeurtenissen, zoals advocaten, mediators en financieel adviseurs. Ook benoemen we een aantal vindplaatsen en goede voorbeelden. Daarnaast presenteren we een instrument voor maatwerk om het besteedbaar inkomen van ouders met wisselende inkomsten te berekenen. Al deze informatie is te vinden op de [website van Sam&](#).

Werkende armen? Werkende ouders met geldzorgen!

Het is een gangbare term in beleid, onderzoek en media: werkende armen. We lijken allemaal te begrijpen wie we daarmee bedoelen. Alleen blijkt dat degenen op wie deze term van toepassing is, zich er niet altijd in herkennen. Ze voelen zich niet arm of hebben het over anderen die het financieel veel slechter hebben dan zijzelf. Daarbij is de term 'werkend arm' normatief en stigmatiserend. Zo bezien is het begrijpelijk dat deze mensen niet graag contact opnemen met de gemeentelijke instanties. We zouden het kunnen hebben over 'werkenden met een laag inkomen'. Maar daarmee doen we geen recht aan het probleem dat armoede onder werkenden voorkomt in Nederland. Wij kiezen voor de benaming 'werkende ouders met geldzorgen'.

Structurele veranderingen zijn nodig om te voorkomen dat werkende ouders geldzorgen ervaren

In de studie [‘Armoede en Schulden na Corona’](#) wordt het vinden van voldoende uren betaald werk, voor zowel de al bekende kwetsbare werknemers als voor nieuwe groepen werkenden, de beste weg uit armoede genoemd. De auteurs van Platform31 stellen dat gemeenten hiertoe voldoende instrumenten in handen hebben, zoals training, scholing, jobcoaching, loonkosten-subsidie en proefplaatsingen. Het is nodig om een tegengeluid te laten horen en erop te wijzen dat de premisse dat betaald werk dé weg is uit geldproblemen niet altijd klopt. De meest in het oog springende structurele belemmeringen die de gezinnen uit ons onderzoek ‘Altijd op een richeltje lopen’ ervaren zijn: de armoedeval; de lage (minimum)lonen; de kosten voor levensonderhoud die harder zijn gestegen dan lonen; en voor bepaalde groepen werknemers: beperkte mogelijkheid om de verdien capaciteit te vergroten.

Dat veel werkende mensen met een minimumloon maandelijks tekort komen, onderstreept ook een recente studie van het Nibud. Dit komt mede doordat de kosten van het dagelijks leven harder zijn gestegen dan de lonen. Het Nibud onderscheidt vier huishoudtypes die buiten het armoedebeleid vallen, waarvan er twee met inkomen uit arbeid: mensen met flexibel inkomen; en mensen met een minimuminkomen en hoge zorgkosten: **‘Ook veel werkende armen worden niet voldoende geholpen door minimebeleid. In de eerste plaats is deze groep vaak niet voldoende in beeld bij de gemeente, waardoor bestaande regelingen hun doel niet bereiken. Maar ook als dat wel lukt, is het minimumloon vaak ontoereikend om in alle vaste uitgaven te voorzien. Ruim één op de twintig werkenden in Nederland leeft in armoede. Dat geldt met name voor werkende stellen met kinderen.’**

Het vergroten van de verdien capaciteit wordt vaak genoemd als de weg uit armoede: meer gaan verdienen, door meer uren te gaan werken of een beter betaalde baan te zoeken. Dit is voor veel werkenden geen haalbare kaart. Ouders hebben bijvoorbeeld kleine banen zonder uitbreidingsmogelijkheid in uren of loon. Of de zorg voor kinderen, mantelzorg of hun eigen gezondheidstoestand staat meer uren werken niet toe. Vaak loont urenuitbreiding niet omdat dan toeslagen vervallen (armoedeval) of het loon is sowieso al aangevuld tot minimum. En beter betaalde banen zijn niet altijd binnen bereik, vanwege schaarste op de arbeidsmarkt of vanwege een beperkt opleidings- en ervaringsniveau.

Wanneer werk niet de oplossing is voor leven met een (te) laag inkomen, kunnen we er niet omheen om structurele belemmeringen aan te pakken. [Dat vraagt een lange adem en veranderingen in het systeem](#). Het is aan de politiek om de structurele oorzaken van armoede op te heffen.

Nieuwe groepen werkenden in beeld, maar niet ten koste van de 'traditionele' groepen.

Het SCP verwacht op basis van ontwikkelingen tijdens de eerste lockdown (maart-juni 2020), dat vooral sectoren met relatief veel kwetsbare werknemers het hardst zullen worden getroffen door de coronacrisis. Dit zijn in eerste instantie werknemers die zich al in een kwetsbare positie bevinden, met lage lonen, met deeltijd-, tijdelijke of flexibele aanstellingen en met vaak een onvoldoende buffer. Het gaat dan vooral om jongeren, mensen met een migratieachtergrond, arbeidsgehandicapten, laagopgeleiden en ouders in eenoudergezinnen. Het SCP voorziet dat zzp'ers met een midden- of hoog inkomen het risico lopen minder uren te kunnen werken of dat hun uurtarief onder druk komt te staan. Met name zzp'ers met inkomen net rond de armoedegrens of zzp'ers met hoge vaste lasten en daarmee beperkte besparingsmogelijkheden komen in de problemen. Daarnaast komen ook **nieuwe groepen** werkenden in beeld, zoals zzp'ers en werknemers in de creatieve sector (cultuursector, evenementenbranche) en internationale handel. Het risico bestaat dat hierdoor de 'traditionele' groepen werkende armen onder de radar verdwijnen.

Hoe we werkende ouders met geldzorgen beter kunnen ondersteunen

Structurele oorzaken van armoede opheffen is aan de politiek, maar tegelijkertijd kunnen we concreet wél iets doen aan het verzachten van de gevolgen van opgroeien in armoede, en bevorderen dat kinderen uit deze gezinnen meedoen in de samenleving. De kosten voor voeding, kleding, sport en onderwijs die ouders moeten maken voor kinderen kunnen flink op het budget drukken, vooral voor kinderen tussen de 12 en 18 jaar. Deze kosten worden niet volledig gecompenseerd door kindgebonden toeslagen. Dus ook wanneer deze werkende ouders wél alle regelingen aanvragen, is het budget vaak ontoereikend. Zij maken er echter vaak te weinig gebruik van. Zo constateert de Rotterdamse Kinderombudsman dat gemeentelijke armoederegelingen te weinig worden benut. Uit [onderzoek](#) in een aantal gemeenten vloeien onder andere de volgende aanbevelingen:

- Stel de ouders en de kinderen centraal.
- Achterhaal waar de werkende gezinnen behoefte aan hebben, sluit beter aan bij hun vragen en verlangens. Die zijn niet altijd materieel van aard. Het onderzoek laat zien dat kinderen vooral behoefte voor thuis het belangrijkste vinden (eten, kleding, een fijn thuis). Ouders hebben behoefte aan betaalbaar vervoer, bijles voor de kinderen en toegang tot internet.
- Betrek kinderen en ouders bij het maken van regelingen, zodat deze beter aansluiten bij wat gezinnen nodig hebben.
- Maak een eenvoudig overzicht van alle regelingen, zowel op papier als digitaal.
- Vereenvoudig de aanvraagprocedure.

Een andere mogelijkheid is de inzet van een (particulier) fonds. Dit kan ervoor zorgen dat gezinnen makkelijker rondkomen. Die fiets of dat sportabonnement maakt dat kinderen mee kunnen doen. Hierdoor kunnen ook de sociale contacten van ouders en kinderen worden uitgebreid en dit kan hun maatschappelijke participatie bevorderen. De ondersteuning vanuit een fonds vangt niet alleen een nood op, maar kan ook een springplank bieden. Soms is er bijvoorbeeld behoefte aan lotgenotencontact of meer rust in huis. Dat laatste kan worden bevorderd door het bieden van materiële steun, waardoor er minder stress is.

Dit kan het verschil maken!

Actie!

Het is al meermaals benoemd: de groep werkenden maakt niet altijd gebruik van de voorzieningen en ondersteuning die er voor hen zijn. We benoemen hier concrete actiepunten. Want we kunnen wat doen om **deze specifieke groep te vinden en te bereiken zodat zij beter gebruik maken van ondersteuning!**

Het allerbelangrijkste hierbij is: vergroot de bekendheid van ondersteuningsmogelijkheden door je te verplaatsen in de positie van de werkende ouders met geldzorgen. Redeneer vanuit hun belevingswereld.

Veel ouders kennen de regelingen niet. Vooral onder werkenden met geldzorgen heerst vaak het beeld dat zij niet in aanmerking komen voor ondersteuning. Er zijn in hun beleving anderen die het veel slechter hebben, of ze denken dat alleen mensen met een uitkering een beroep kunnen doen op hulp. Het gaat dus ook om het besef: deze ondersteuning is er ook voor mensen met werk! Dat kan worden gevoed in de communicatie vanuit de gemeente en andere organisaties.

Het bereiken van deze groep kan op een aantal manieren, die we hieronder puntsgewijs doornemen.

Hoe bereik je deze ouders?

Benut informeel netwerk

Een inzicht uit ons onderzoek, waarvan het belang werd onderstreept in de kennissessies, is dat **het (informele) netwerk** om werkende gezinnen heen erg belangrijk is. Er zijn veel routes om ouders te informeren, maar weinig zijn zo krachtig als het informele netwerk. De collega die laat vallen dat ze zo geholpen is door een van de Sam&werkingspartners, de moeder bij zwemles die vertelt over Jeugdfonds Sport & Cultuur, de buurvrouw die benadrukt dat je recht op ondersteuning vanuit de gemeente hebt en je daarmee over de drempel helpt.

inzetten ambassadeurs

Dit kunnen werkende ouders zijn die gebruik hebben gemaakt van bijvoorbeeld de lokale Leergeld stichting of Jeugdfonds Sport & Cultuur. Ze kunnen in hun eigen netwerk informatie delen en zo voor anderen de drempel verlagen om contact op te nemen met de gemeente of particuliere instellingen.

Benut lijst met vindplaatsen

Benut de lijst met **vindplaatsen** om eerder in contact te komen met werkende gezinnen. Het zijn plekken waar werkende ouders komen of organisaties waarmee werkende ouders in contact komen. Denk bijvoorbeeld ook eens aan gezinnen die bij kringloopwinkels komen. Laat op deze vindplekken informatie over ondersteuningsmogelijkheden achter. Het bieden van informatie alleen is niet voldoende: leg contact met degenen die je wil bereiken. We doen dus ook een oproep aan deze vindplaatsen om alert te zijn op ouders die mogelijk geldzorgen hebben en ondersteuning voor hun kinderen kunnen gebruiken.

Kom in contact bij een life-event

Na **life-events** zoals een scheiding neemt het risico op geldproblemen toe. Dit geldt vooral voor vrouwen met kinderen. Alleenstaande vaders gaan er veel minder op achteruit. Dit is een aangrijppunt om hen te informeren over ondersteuningsmogelijkheden. Er is bij ouders in scheiding vaak behoefte aan informatie en sturing en aan een concreet handelingsperspectief. In alle perikelen rondom het scheiden overzien niet alle ouders waar ondersteuning bij geldzaken mogelijk is. Mediators en advocaten zouden hier alert(-er) op kunnen zijn en ouders actiever doorverwijzen naar gemeente en fondsen.

Verspreid je boodschap niet alleen via websites

De **media** waarmee je je boodschap verspreidt zijn belangrijk. Mensen gaan niet altijd uit eigen beweging op een website kijken. Naar de radio wordt op de werkvloer goed geluisterd, wijkkrantjes en huis-aan-huiskrantjes worden goed gelezen. Verspreid info zowel digitaal als op papier. Organisaties kunnen laagdrempelig bereikbaar zijn via WhatsApp. Gebruik verschillende media - denk ook eens aan een billboard langs de weg of in het OV - en zorg voor een boodschap in heldere, uitnodigende taal.

Aandachtspunten bij het contact

Taal en toon

Bij het contact is het taalgebruik van belang:

- Niet stigmatiserend of problematiserend, maar vertrouwen schenkend en perspectief biedend.
- Spreek mensen niet aan op 'armoede' of 'tekort', maar hanteer een positieve bejegening.
- Spreek geen oordeel uit.
- Kom niet gelijk met oplossingen of ondersteuningsaanbod, maar neem de tijd om te horen wat er speelt.
- Bied informatie ook aan in andere talen.
- Houd er rekening mee dat sommige mensen moeite hebben met lezen, schrijven en/of rekenen en daardoor vaak ook moeite hebben met het gebruik van een computer of smartphone.
- Spreek niet over 'intake', dat klinkt afstandelijk en wekt de verwachting dat iemand met stapels papieren en informatie moet komen. De term 'kennismakingsgesprek' of 'eerste afspraak' is veel uitnodigender.
- Gebruik liever niet de termen 'hulpverlening' of 'zorg', maar 'ondersteuning'.
- Verlies je niet in formele constructies als 'inkomen onder 120% van bijstandsniveau', waarvan veel mensen niet weten om welke bedragen het dan eigenlijk gaat. Beter is om concrete bedragen te noemen of werkende ouders te wijzen op ondersteuningsmogelijkheden wanneer zij niet rond kunnen komen of geldzorgen hebben.

Een goede openingszin om geldproblemen aan te kaarten kan zijn:

'Er zijn veel gezinnen met grote financiële problemen, waardoor kinderen in de knel komen. Is dat bij u misschien het geval?'

Taboe doorbreken

De coronacrisis laat zien dat mensen buiten hun toedoen in de financiële problemen kunnen komen: 'Het kan iedereen overkomen'. Hier ligt een aanknopingspunt om het taboe op geldzorgen te doorbreken. Er is veel **schaamte** om hulp te zoeken. Wacht niet tot mensen zelf hulp zoeken! Benader mensen actief, zoek ze op en steek een helpende hand uit. Werk daarbij niet meteen aanbodgericht, maar ga eerst eens het gesprek aan waarin je onderzoekt wat het gezin zelf wil en waar behoefte aan is (vraaggericht). Deze behoefte is niet altijd materieel. Professionals die in contact zijn met gezinnen vinden het vaak ook lastig om armoede ter sprake te brengen. Door geldzorgen bespreekbaar te maken kunnen zij ook bijdragen aan het doorbreken van het taboe en het wegnemen van schaamte.

Maar ook: praat zelf eens wat vaker met anderen over geldzaken, bijvoorbeeld op een verjaardagsfeestje of elders in eigen kring.

Enmaal in contact met werkende ouders

Bied maatwerk vanuit eenvoud en vertrouwen

Wet- en regelgeving is complex en dat maakt maatwerk lastig. Deze complexiteit zit soms ook binnen organisaties zelf. Manieren om dit op te lossen zijn:

- Vereenvoudig aanvraagprocedures.
- Kijk naar de bedoeling van de ondersteuning en waar mogelijk minder naar formaliteiten.
- Ga uit van besteedbaar inkomen in plaats van het norminkomen.
- Wees creatief in de procedures: een foto van een brief kan volstaan in plaats van het origineel.
- Vertrouw de inschatting van andere professionals die het gezin al kennen.
- Zorg voor een snelle afhandeling en handel vanuit vertrouwen.
- Ga op huisbezoek, rekening houdend met werktijden, dus ook 's avonds of in het weekend.

Warm overdragen

Wanneer jouw organisatie in contact komt met gezinnen – bijvoorbeeld vanwege het verstrekken van een computer voor een schoolgaand kind – biedt dit aanknopingspunten om te kijken wat er verder nog nodig is. In de praktijk blijkt maar al te vaak dat professionals van verschillende organisaties elkaar er nog veel te weinig bijhalen. Ook professionals ervaren drempels bij het inzetten van fondsen.

[De Armoedecoalitie](#) benoemt hiervoor vier redenen:

- 1) Professionals zijn onbekend met het aanbod;
- 2) Hun persoonlijke moraliteit en eigen oordeel speelt een rol, bijvoorbeeld of gezin noodsteun wel verdient;
- 3) Professionals ervaren gebrek aan tijd;
- 4) Er wordt weinig doorverwezen naar andere mogelijkheden en fondsen, wanneer gemeente of fonds noodhulp afwijst.

In alle gevallen geldt: wanneer je een gezin op een andere voorziening wijst, heeft het de voorkeur om 'warm' over te dragen.